

30.5.2007

Kalle Houtbeckers

Kauppätieteiden ylioppilas

Joensuun yliopisto

Kauppa- ja oikeustieteiden tiedekunta

Oikeustaloustiede

Opetusministeriölle

Viite:

Lausuntopyyntö – tekijänoikeusjärjestelmän arviointi ja tekijänoikeuslainsäädännön kehittäminen

Dnro 4/670/2007

Tulisiko lähioikeuksien suoja-aikoja pidentää?

Taustaa

Tässä lausunnossa käyn läpi lähioikeuksien suoja-aikoja ja sitä, olisiko perusteltua pidentää niitä. Olen keskittynyt lähinnä taloustieteelliseen näkökulmaan, koska suurimmat vaikutukset ja kannustimet ovat nimenomaan taloudellisia.

Suomen voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti lähioikeuksilla on pääsääntöisesti 50 vuoden suoja-aika. Suoja lähioikeuksiin tarkoittaa sitä, että teoksen tai esityksen tekijällä on oikeudet tekemäänsä tai valmistamaansa ”tuotteeseen” tämän aikaa. Esityksen esittäjä, luettelon tekijä tai vaikkapa televisiosignaalin lähettäjä voi tämän oikeuden perusteella kieltää muita levittämästä, kopioimasta tai nauhoittamasta kyseessä olevaa teosta. Kyseinen 50 vuoden suoja-aika koskee kirjallisen tai taiteellisen teoksen esitystä, äänilevyä tai muuta tallennetta, filmiä tai muuta liikkuvan

kuvan tallennetta, radio-, ja televisiolähetystä, sekä valokuvaa. Lyhyemmät suoja-ajat koskevat luetteloita, taulukoita ja tietokantoja joissa suoja-aika on 15 vuotta. Lisäksi 12 tunnin suoja-aika on ulkomailta saaduissa lehtitiedotuksissa.

Suoja-ajan pituuden vaikutukset

Arvioitaessa tarvetta pidemmälle suoja-ajalle, on verrattava siitä saatavia hyötyjä, sen aiheuttamiin haittoihin. Jotta pidennetty suoja-aika olisi perusteltua, tulisi hyötyjen olla haittoja suuremmat. Tällöin kokonaisyhyöty olisi positiivinen. Osa hyödyistä ja haitoista voi olla henkisiä tai moraalisia ja osa taas puhtaasti taloudellisia. Tässä lausunnossa ole keskittynyt lähinnä taloudellisiin näkökulmiin. Lähioikeuksien suoja-ajalla suojataan esiintyjän, tai teoksen tuottajan oikeutta omaan teokseen. Taloudellisesta näkökulmasta suoja-ajan pidennys voisi tuoda potentiaalisia lisätuloja oikeuden omistajalle, koska hän voisi hallita oikeuksia pidempään. Pidemmällä oikeuksin hallinta-ajalla voitaisiin hyödyntää tätä lisä-aikaa saamalla ylimääräisiä tuloja omista esityksistä ja myynnistä. On kuitenkin erittäin harvinaista, että kyseisillä teoksilla olisi kovin suurta taloudellista arvoa enää 50 vuoden kuluttua, tai luetteloissa 15 vuoden päästä. Myös 12 tunnin suoja lehtitiedotuksille lienee nykyisessä tietoyhteiskunnassa riittävä.

Lähes kaikissa tapauksissa teosten taloudellinen hyöty on suurin ensimmäisten vuosien aikana. Voitaneen sanoa, että yleensä tulot tulevat silloin, kun esitystä, televisiolähetystä tms. esitetään ensimmäisiä kertoja. Joillakin menestyvillä teoksilla voi aika olla jopa kymmenen tai viisitoista vuotta, mutta harvemmin 50 tai 70 vuotta. Esityksistä ja kuvista näin ollen on kovin epätodennäköistä saada merkittäviä tuloja enää 50-70 vuoden päästä. Etenkin esimerkiksi televisiolähetykset ja radiolähetykset ovat auttamatta vanhentuneita tuossa ajassa. Sen lisäksi, että itse teoksen tuottaja ei saa tuloja suoja-ajan loppupuolella tai sen jälkeen, on myös varsin epätodennäköistä, että mikään toinenkaan osapuoli saisi sen esittämisestä merkittävää taloudellista hyötyä tuon 50 vuoden jälkeen. Luetteloissa, taulukoissa ja tietokannoissa tieto taasen vanhenee vielä nopeammin. Erittäin harvoilla luetteloilla on arvoa enää 15 vuoden päästä ja suoja-ajan pidentäminen olisikin näiden osalta turhaa. Myös taulukoiden ja tietokantojen tekijät ovat taatusti saaneet jo korvauksen taloudelliselle panostukselleen tässä ajassa. Yksi mahdollinen haitta voisi olla teosten tekemättä

jättäminen. On kuitenkin erittäin epätodennäköistä, että kukaan jättäisi tekemättä teostaan sen takia, että suoja aika on ”vain” 50 vuotta, 70 vuoden sijaan. Tekijälle riittää yleensä se, että suoja on voimassa alkuvaiheessa, kun teos on aktiivisesti esityksessä ja ajankohtainen.

Sanomalehtitiedotteissa 12 tuntia tuntuisi nykyisin olevan aivan riittävä, koska uutiset ovat siinä ajassa jo yleensä vanhentuneita. Nykyisessä tietoyhteiskunnassa uutiset ja tieto liikkuvat niin nopeasti, että 12 tuntia uutisen julkistamisesta, siitä saatava hyöty on yleensä saavutettu. Jos tiedotteiden suoja-aikaa pidennettäisiin tuntuvasti, olisi myös todennäköistä, että syntyisi paljon resurssien tuhlaamista. Kaikkien sanomalehtien ja muiden uutisvälineiden pitäisi lähettää oma reportteri kaikkiin paikkoihin joissa on uutisoitavaa, muuten mahdollisuus uutisoida kyseisestä tapauksesta olisi erittäin vaikeaa tai kallista. Tällä lyhyehköllä suoja-ajalla taataan kaikille mahdollisuus uutisoida tapahtumia kohtuulliseen hintaan, vaikkakin hieman myöhässä.

Taloudelliset hyödyt suoja-ajan pidentämisestä ovat siis erittäin pienet. Suoja-ajan pidentäminen toisi myös haittoja ja kuluja mukanaan. Taloudellisista haitoista suurimpia ovat valvontakustannukset. Valvontakustannukset ovat niitä kustannuksia, joita syntyy oikeuden oikeellisen käytön valvonnasta. Jotta teosten suoja olisi uskottava, on oikeuksia valvottava ja rikkomusten esiintyessä myös vaadittava rangaistusta ja korvausta. Luonnollisesti, mitä pidempi suoja-aika, sitä enemmän suojattuja kohteita on. Jo pelkästään tämä lisäisi kustannuksia melko paljon. Mitä enemmän suojattuja kohteita on, sitä vaikeampi niitä kaikkia on tehokkaasti valvoa. Lisäksi todettujen väärinkäytösten kohdalla syntyisi täytäntöönpanokustannuksia. Täytäntöönpanokustannukset syntyisivät, jos jokin taho käyttää suojattua materiaalia väärin. Siitä syntyisi muun muassa oikeudenkäyntikuluja tai osapuolten välisiä neuvottelu- ja sovittelukuluja. Lisäksi pitkä suoja-aika vaatii kaikilta potentiaalisilta suojatun materiaalin käyttäjiltä enemmän ja vaikeampaa tutkintaa suojan voimassaolosta. Mitä vanhempaa materiaali on, sitä hankalampaa ja näin ollen kalliimpaa tarvittavan tiedon etsiminen on. Tästä aiheutuu resurssien menetystä. Myös sopimuskustannusten määrä lisääntyisi ja vaikeutuisi. Mikäli kyseistä suojattua materiaalia haluaisi käyttää, tuli käyttöön vaadittava lupa hankkia yhä useammassa tapauksessa.

Suoja-ajan pidentäminen tulevien tulojen perusteella on myös perusteetonta kannustinmielessä. Viidenkymmenen vuoden päästä saatavien tulojen kannustinvaikutus teoksen tekemiseen on erittäin pieni, ellei mitätön. Yleensä tuotteen tai teoksen tekijä ajattelee teosta tehdessään välittömästi tai lähitulevaisuudessa saatavaa hyötyä, oli se sitten rahallinen tai muunlainen hyöty. Pidemmän tähtäimen hyödyt, jotka näissä tapauksissa ovat aina epävarmoja ja lisäksi pieniä, eivät ole merkittäviä kannustinmielessä.

Teoksen yksinoikeuteen liittyy aina monopolitilanteen haitat. Mikäli vain yhdellä henkilöllä on oikeus määrätä teoksen tai tuotoksen käytöstä, voi hän saada siitä monopolihyötyjä. Näitä hyötyjä ovat esimerkiksi sen myynnistä saatavat tulot, sekä mahdollisuus rajoittaa sen käyttöä niin halutessaan.

Mikä olisi sopiva suoja-aika?

Suoja-ajan täytyy olla sellainen, että teoksen tekijällä on kannustin tehdä esitelmä, kuva, luettelo tms. Tämä kannustin on yleensä pääasiallisesti taloudellinen. Taloudellisesta näkökulmasta riittävä kannustin olisi se, että tekijä saa katettua omat kehittämis- ja tuottamiskustannukset. Jos teoksen tekemiseen ja tuottamiseen kulutetut resurssit saa korvattua, on teos taloudellisesti jo kannattava ja tämä kannustaa ihmisiä tekemään lisää. Voidaan olettaa, että mikäli kustannukset jossain vaiheessa tulee katetuksi ja teoksesta taloudellisesti kannattava, se tapahtuu muutaman ensimmäisen vuoden aikana. Suoja-ajan loppuminen ei merkitse sitä, että tekijällä ei enää olisi mahdollisuutta hyötyä ja saada tuottoja. Vaikutuksena olisi lähinnä se, ettei monopolihinnan saaminen olisi enää mahdollista.

Ongelmana luonnollisesti on määritellä optimaalinen suoja-aika. Erilaisilla teoksilla on erilaiset elinkaaret ja myös samantyyppisillä teoksilla eroja voi olla. Esimerkiksi kahdesta teatteriesityksestä toinen voi tuottaa voittoa jo kuukaudessa, kun toisella menee pari vuotta. Selvää kuitenkin tuntuisi olevan se, ettei siihen mene yli 50 vuotta. Sen sijaan, että lähioikeuksien suoja-aikoja pidennettäisiin, tulisi niitä edellä mainittujen argumenttien perusteella ennemminkin lyhentää.